

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/27, p. 307-334

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12297>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Doç. Dr. Mevlüt ERTEN –
Yrd. Doç. Dr. Zeynel Abidin AYDIN

This article was checked by iThenticate.

TABERÎ TEFSİRİNDE ABDULLAH B. MES'ÛD KIRAATI

*Davut ŞAHİN**

ÖZET

Taberî, âyetleri tefsir etmede ve kıraatleri değerlendirmede rivâyetleri kullanır. Bu rivâyetler arasında kıraat içerikli olanlar da vardır. Abdullah b. Mes'ûd'a ait kıraat rivâyetleri bu bağlamda zikredilmeye değer görünmektedir. Zira İbn Mes'ûd, nüzul dönemi ve sonrasında kıraat yönüyle öne çıkmış bir sahabîdir. Abdullah b. Abbas'ın öğrencisi Mücahid b. Cebr'in, "(Ayetlerin tefsiri hakkında) İbn Abbas'a soru sormadan İbn Mes'ûd kıraatini bilseydim, birçoğunu sormaya gerek duymazdım" demesi, onun İbn Mes'ûd kıraatini tefsir bağlamında değerlendirdiğini gösterir. Taberî de âyetlerin anlamlarına ilişkin tespitlerde bulunurken İbn Mes'ûd kıraatine sıkça başvurur. İşte çalışmanın ilk kısmında İbn Mes'ûd kıraatinin biçimsel yönü, Taberî'nin, bu kıraati tefsirde kullanım biçimi ele alınacaktır. Bu bağlamda İbn Mes'ûd kıraati şekilsel açıdan ele alınacak, Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini tefsir amaçlı kullanışı ile tefsir dışı amaçla kullanışı örneklerle ortaya konacaktır. İkinci başlıkta ise İbn Mes'ûd kıraatinin Taberî tefsirindeki yeri incelenecektir. Bu husus önce İbn Mes'ûd'un tefsir içerikli kıraatleri bağlamında işlenecektir. Burada İbn Mes'ûd'un muradif kelime ve ek ifade içeren kıraatlerine ve kendi kıraatine ilişkin yaptığı yorumlara yer verilecektir. Yine İbn Mes'ûd kıraatinin Taberî tefsirindeki yerini görmek için İbn Abbas'ın tefsiriyle örtüşen İbn Mes'ûd kıraatleri üzerinde durulacaktır. Son olarak da tâbiûnun İbn Mes'ûd kıraatini tefsirde kullanışı örneklerle sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Taberî, İbn Mes'ûd, Kıraat, Tefsir.

*Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, El-mek: sahdavut@hotmail.com

ABDULLAH IBN MAS'UD'S QIRĀ'ĀT IN TABARI'S COMMENTARY

ABSTRACT

When he comments on verses or considers on qirā'āts, Tabari uses rumors. Among these rumors, there are qirā'āt-oriented rumors, as well. In this context, the qirā'āt-oriented rumors which belong to Abdullah Ibn Mas'ud, are worth mentioning. Because, Ibn Mas'ud, is one of the companions of Prophet Muhammed, who was distinguished thanks to his qirā'āts, in the Quranic period and following periods. By referring Ibn Mas'ud's qirā'āt, Mucahid b. Cebr who is a pupil of Abdullah b. Abbas, a glassator of Tabiun period, says; "If I had known his (Ibn Mas'ud's) qirā'āt without asking Ibn Abbas, I wouldn't needed to ask most of them." This quotation lets us know that Mucahid b. Cebr considered Ibn Mas'ud's qirā'āt in terms of commentary. Tabari, in his determinations about the meanings of the rumors, often refers to Ibn Mas'ud's qirā'āts, as well. So, in the first part of this study, formal aspects of the Ibn Mas'ud's qirā'āt and Tabari's method to use this qirā'āt in commentary, will be discussed. Therefore, firstly Ibn Mas'ud's qirā'āt will be discussed formally, and then, it will be shown with examples, how Tabari used Ibn Mas'ud's qirā'āt for commentary-purposes and non-commentary purposes. In the second part, the place of the Ibn Mas'ud's qirā'āt on Tabari's commentary, will be discussed. This topic will be firstly discussed in the context of Ibn Mas'ud's qirā'āts including commentary. In this part, Ibn Mas'ud's qirā'āts including synonym words and additional statements, will take place together with his comments on his own qirā'āt. Again, in order to see the place of the Ibn Mas'ud's qirā'āt on Tabari's commentary, Ibn Mas'ud's qirā'āts which overlap with Ibn Abbas' commentary, will be dwelled on. And finally, How the Muslims who were the pupils of the companions, used Ibn Mas'ud's qirā'āt will be shown with examples.

STRUCTURED ABSTRACT

When we look at Tabari's book, named Cāmi'ul-beyān'ante'vili āyi'l-Kur'an, some rumors including qirā'āts will be seen among the rumors which are following verses. Ibn Mas'ud was one of the distinguished companions with his qirā'āts in the Nuzul period and following periods, that's why some qirā'āts which belong to him, can be seen in this commentary. In this book, Ibn Mas'ud's qirā'āts have some differences in aspects of form. For example, Ibn Mas'ud, changed the letter 'ف' with 'ث' which is similar in terms of origin, in the word وفومها which is situated in SuraBaqarah; Verse 61. Then he read this word as 'وثومها'. And again, he read the statement وَأَرْهَمَ مَنَاسِكَهُمْ as وَأَرْهَمَ مَنَاسِكَنَا in the Surah Baqarah; Verse 128. In this reading, Ibn Mas'ud uses the word 'posterity' as pronoun, instead of Prophet Ibrahim and his son, Ismail. In this qirā'āt, it can be understood that he used a different pronoun. In addition to this, Ibn Mas'ud has different style of reading such as adding or deleting 'cer words' (these words come before the noun, when they used alone, it has no meaning.)

Turkish Studies

As far as we determine, there are 133 qırā'ats of this companion in Tabari's commentary. Tabari, uses Ibn Mas'ud's qırā'at mostly when he makes observation and evaluations about qırā'ats and comments of verses. But sometimes, he used Ibn Mas'ud's qırā'ats as the source of other qırā'ats, and in other times, he used them in order to determine validities of the qırā'ats. For example, Tabari mentioned the mansub reading (being superior of the vowel point of the last letters of the word) of the *وَلَا تُكذِّبْ* which is situated in Surah Al-An'Am; Verse 27, and discussed if this word would be mansub with *و* or *ف*. According to Tabari, for those who reads this word as mansub, Ibn Mas'ud's qırā'ats which is like *فَلَا تُكذِّبْ*, were taken as basis. In this verse, answer (فَالْيَتَنَّا) of the wish (فَالْيَتَنَّا) is written with *ف* and is read as mansub. This qırā'at is valid in terms of reading and meaning. If Arabs think that this answer of the wish is read with *و* or *ثُمَّ*, this answer can be read as mansub with *و*; as *وَلَا تُكذِّبْ*. Otherwise, this reading wouldn't fit to the gloss of the Quran. In this point, he says; I don't know if the Arabs read mansub with *و*. In fact, according to their word, the answer should be written with *ف*, not *و*. " By these words, Tabari mentions that being mansub of the word *وَلَا تُكذِّبْ* in the Quran, should not be read with *و*, instead of this, he thinks this word should be read with *ف*, by taking Ibn Mas'ud's reading 'فَلَا تُكذِّبْ' as basis. This example shows that, Tabari used Ibn Mas'ud's qırā'ats for not only understanding, explaining and commenting, but also for other purposes. Also, this situation indicates that when Tabari makes evaluations on qırā'ats, he used another qırā'ats as well, including Quran qırā'ats. By considering the fact that Tabari just mentioned Ibn Mas'ud's qırā'ats in some points, it can be understood that he used Ibn Mas'ud's qırā'ats for non-commentary purpose. For example, Ibn Mas'ud read the word *بِيضَاء* as *صَفْرَاء*, in Surah As-Saffat; Verse 46. Tabari, confined himself to transferring this rumor. Tabari, made some evaluations on Ibn Mas'ud's qırā'ats, as well. He didn't adopt some of these qırā'ats and didn't find some of them as suitable. According to Tabari, some of the Imams of Kûfe period, read the *يُقَاتِلُونَ* as *يَقْتُلُونَ* by taking Ibn Mas'ud's reading *قَاتَلُوا* as basis. Tabari doesn't accept both of the qırā'ats by saying there is anicma (same verdict on a subject) on the qırā'at.

Tabari's using Ibn Mas'ud's qırā'ats in terms of commentary, can be seen either in determining of the meaning of verse or in deciding one of the possible meaning. This situation also shows the place of the Ibn Mas'ud's qırā'at on commentary. It is possible to see the place of the Ibn Mas'ud's qırā'at on commentary by looking his qırā'ats including commentary. Because, he comments on some of his qırā'ats and form them according to their synonym or as suitable for phraseology of the verse. There are also some qırā'ats which include additional statements in order to let people understand verse better. In order to support this, the following examples can be given; in his qırā'ats he uses the verb *يَمْشُونَ* instead of *يَمْرُونَ* (Yusuf, 12/105), *أَعْرَجْنَا* instead of *أَعْرَجْنَا* (Yusuf 12/36), and he adds *صَالِحَةٌ* (as adjective for *سَفِينَةٌ*) after *سَفِينَةٌ* (Al-Kahf 19/79). Ibn Mas'ud has a few comments on his own qırā'at. For example, in Surah Al-Jumu'ah Verse; 8, he reads *فَامْضُوا* as *فَاسْعُوا* and says; If I had read this as *فَاسْعُوا*, (in order to fulfill this rule), I would have run untill the hodden I wear, fall into place.". By considering his words, it can be said that it is

Turkish Studies

his comment on this statement. In the Tabari's commentary, there are some commentaries overlapping with other commentaries of companions and tabiuns (people who lived in the Tabiun Period). For example, Ibn Abbas explains the verse section *وَأَنَامِنَ الضَّالِّينَ* (Surah- Ash-Shu'ara 26/20) by using the statement *وَأَنَا مِنَ الْجَاهِلِينَ* which belongs to Ibn Mas'ud. As examples of commentaries of savant people of Tabiun period which overlaps with Ibn Mas'ud's qirā'āts, these can be given; Ibn Mas'ud used *نَقَضَ* instead of verb *نَبَذَ* in Surah Al-Baqarah Verse 100. Katade also explained the verb *نَبَذَ* in the same way. In addition to this, Ibn Cureyc explained this word in a similar way and based his explanation on Ibn Mas'ud's qirā'āt. Glossators of Tabiun period both transferred Ibn Mas'ud's qirā'āts and based their commentaries on these qirā'āts by adding the explanation 'This qirā'āt belongs to Ibn Mas'ud'. In this point, the following situation can be given as example; Dahhak transfers the section *يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْإِنْفَالِ* in Surah Al-Anfal Verse 1, by saying that Ibn Mas'ud read it without the letter *عَنْ*. Dahhak, read the statement *مَنْ خَلَقْنَا* as *أَمْ مِنْ عَدَدِنَا* in Surah As-Saffat Verse 11, and supports his reading with Ibn Mas'ud's qirā'āts which is in the same direction. After referring Ibn Mas'ud's reading of the statement *وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ* as *وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ* in Surah Al-Kahf Verse 16, Katade stated; 'it is the commentary of the verse'. Here, it can be understood that Ibn Mas'ud's qirā'āt has an important place on commentary, considering that his qirā'āts overlaps with other companions' commentaries and people of the Tabiun period used his qirā'āts in commentaries as we see the in Tabari's example.

Keywords: Tabari, Ibn Mas'ud, Qirā'āt, Commentary.

Giriş

Abdullah b. Mes'ûd, kendine has kıraat biçimi olan bir sahabidir. Taberî, tefsirinde onun kıraatine yer verir. Çalışmamızda İbn Mes'ûd kıraatinin Taberî tefsirindeki yeri incelenmektedir. Onun tefsirinde yer alan bu kıraati biçimsel yönden ele almak, söz konusu kıraatin tefsirdeki yerini daha kolay görmeyi sağlar. Zira İbn Mes'ûd, bazı kıraatlerde bir harfin yerine mahrec bakımından ona yakın olan başka bir harf getirmekte, bazı kıraatlerinde ise muradif kelime veya ek ifade kullanmaktadır. Muradif kelime veya ek ifade biçiminde olanlar, mahrec yakınlığı nedeniyle oluşan kıraatten daha çok tefsir içerikli görünümündedirler.

Taberî tefsirinde yer alan İbn Mes'ûd'a ait kıraatin tefsirdeki yeri şu üç başlıkla işlenebilir: Birincisi, İbn Mes'ûd'un tefsir içerikli kıraatleri. İkincisi, İbn Mes'ûd'un İbn Abbas tefsiriyle örtüşen kıraati. Üçüncüsü, tâbiûn tefsirinde İbn Mes'ûd kıraati. İşte çalışmamızda önce Taberî tefsirinde yer alan İbn Mes'ûd kıraatinin biçimsel yönü, bu kıraati tefsirde kullanım biçimi ele alınmaktadır. Bu bağlamda Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini tefsir amaçlı kullanışı ve tefsir dışı amaçlar için kullanışı ayrımı yapılmakta, konu örneklerle ortaya konmaktadır. Taberî tefsirinde İbn Mes'ûd kıraatini genelde âyetleri anlama, açıklama, yorumlama veya muhtemel manalar arası tercihte kullanır. Bu tefsir amaçlı kullanışıdır. Ayetleri tefsir etme dışında kullanışı ise diğer kıraatlerin kaynağını ve sıhhatini tespitite görülebilir. Çalışmada her iki kullanışa dair örnekler verilmektedir. Çalışmanın sonunda Taberî tefsirinde yer alan İbn Mes'ûd kıraatinin topluca görülebileceği bir tablo hazırlanmıştır. Bu tabloda Mushaf kıraatiyle İbn Mesud kıraati karşılaştırılmakta, ikisi arasında çok bariz mana farklılığı varsa o gösterilmekte ve İbn Mesud kıraatinin kıraat sınıflandırmasındaki yerine işaret edilmektedir.

Turkish Studies

1. İbn Mes'ûd Kıraatinin Biçimsel Yönü ve Taberî'nin Bu Kıraatı Tefsirde Kullanış Biçimi

Çalışmamızda Taberî tefsirinde yer alan İbn Mes'ûd kıraatinin tefsirdeki yeri inceleneceği için önce bu türdeki rivâyetlerin biçimsel yönü üzerinde durmak uygun olur.¹ Elbette burada İbn Mes'ûd kıraatı biçimsel olarak her yönüyle değil, ana hatlarıyla incelenecektir. Çünkü çalışmanın amacı, İbn Mes'ûd kıraatinin biçimsel yönünü ortaya koymak değil, kıraatı hakkında fikir edinerek onun tefsirdeki yerini tespit etmektir. Kıraatlerine biçimsel açıdan bakıldığında, bazı kıraatleri muradif kelime bazısı da ilave ifade içermektedir. Bu yönüyle İbn Mes'ûd kıraatı tefsir görünümü arz etmektedir. Diğer taraftan kıraat içerikli her rivâyet de âyeti açıklama amacı gütmeyebilir. Nitekim Taberî diğer bazı kıraatlerin kaynağını ve sıhhatini tespit etmede İbn Mes'ûd kıraatini kullanır. İşte bu başlık altında önce İbn Mes'ûd kıraatinin biçimsel yönü, sonra da Taberî'nin bu kıraatleri tefsirinde kullanış biçimi üzerinde durulacaktır.

1. 1. İbn Mes'ûd Kıraatinin Biçimsel Yönü

Taberî tefsirinde İbn Mes'ûd kıraatı farklı biçimlerde karşımıza çıkar.² Bu farklı yönleri şöyle sıralayabiliriz. İbn Mes'ûd bazı kıraatlerinde, bir harfin yerine mahreci yakın olan başka bir harfi kullanmıştır. Örneğin o, Bakara sûresi 61. âyetteki *وفومها* kelimesini *وتومها*; Tekvîr sûresi 11. âyetteki *كشطت* kelimesini *قشطت*; Duhâ sûresi 9. âyetteki *فلا تقهر* ifadesini *فلا تكهر* şeklinde okumuştur. Görüldüğü üzere İbn Mes'ûd ilk kelimedede *ف* yerine mahrec bakımından ona yakın olan *ث* harfini, son iki kelimedede ise *ق* harfi yerine *ك* harfini getirmiştir.³

İbn Mes'ûd bazı kıraatlerde ise bir kelimeyi eş anlamlısıyla veya bağlama uygun başka bir ifadeyle karşılamıştır. Bu türdeki örnekler İbn Mes'ûd'un "Tefsir İçerikli Kıraatleri" başlığı altında işleneceği için burada ayrıca verilmeyecektir. Diğer bazı kıraatlerinde İbn Mes'ûd, fiil, isim ve zamiri farklı yapıda/kalıpta (merfu, mensub, meczum-mecrur; müfred, tesniye, cemi; müzekker, müennes; gaib, muhatap ve nefsi-i mütekellim olarak) kullanabilmiştir. Kıraatinde fiil ve ismi farklı yapıda kullanımına müzekker yapıyı müennes, müennes yapıyı müzekker getirmesi örnek verilebilir. Âl-i İmran sûresi 118. âyetteki *بدت* kelimesi mushafta müennes olmasına rağmen İbn Mes'ûd kıraatinde *بدا* şeklinde müzekkerdir.⁴ İnsan sûresi 14. âyette müennes olarak gelen *ودانية* kelimesini İbn Mes'ûd, *ودانيا* şeklinde müzekker okumuştur.⁵ Onun farklı zamir kullanımından kaynaklanan kıraatini Bakara sûresi 128. âyetteki *وَأَرْهَمَ مَنَاسِكَهُمْ* ifadesinde görmek mümkündür. Zira o bu âyeti *وَأَرْهَمَ مَنَاسِكَهُمْ* şeklinde okumuştur. İbn Mes'ûd bu okuyuşunda zamiri Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'e değil onların

¹ Abdullah b. Mes'ûd kıraat hususunda önemli bir yere sahip sahabîdir. Zira rivayetlerden, onun kıraat konusunda kendisini yetkili gördüğü, insanların ona danıştığı anlaşılmaktadır. Örneğin Esved b. Yezid'in İbn Mes'ûd'a Kamer sûresi 15. ayetteki *مَكْر* kelimesiyle ilgili olarak kelimenin *د* ile mi yoksa *مَكْر* şeklinde *د* ile mi olduğunu sorması, onun da "Resulullah bana *د* ile okuttu" demesi (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XX.129) kıraat konusunda kendisine danışıldığını ve çevresindekilere rehberlik ettiğini gösterir. Bu hususta verilecek diğer örnek Yusuf sûresi 23. ayetteki *هَيْتُ لَكَ* kelimesidir. Bu kelime mushaf hattında ve İbn Mes'ûd kıraatinde *ت* nın üstünüyledir. İbn Mes'ûd'a *هَيْتُ لَكَ* şeklinde *ت* nın ötresiyle okuyanların da olduğu kendisine söylendiğinde onun, "beni bu konuda serbest bırakın, ben bana okutulduğu gibi okumayı seviyorum" demesi (Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'an*, XIII. 77-78) kendisini kıraatte yetkili gördüğüne işaret eder.

² İbn Mes'ûd'un aynı ayete ilişkin birden çok kıraatinin olduğunu gösteren rivayetler vardır. Örneğin *فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ* (Ali İmran 3/39) ayet kesitini İbn Mes'ûd bir rivayete göre mushafta olduğu gibi diğer rivayete göre *فَنَادَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ قَائِمٌ* şeklinde okur (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, V. 364). Yine Zuhruf sûresi 45. ayette yer alan *وَسَأَلَ مِنْ أَرْسَلْنَا* ifadesi için İbn Mes'ûd kıraatı, Süddî ve Mücahid'ten gelen rivayete göre *وَسَأَلَ النَّبِيْنَ أَرْسَلْنَا الْبَيْهَمَ قَبْلَكَ رَسَلْنَا*; Dahhak'tan gelen rivayete göre *وَسَأَلَ النَّبِيْنَ أَرْسَلْنَا الْبَيْهَمَ قَبْلَكَ رَسَلْنَا* şeklindedir (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XX.604-605). Ancak biz bu çalışmada onun kıraatinin genel görünümü ve tefsirdeki yerini incelediğimiz için bu konuya eğilmiyoruz.

³ Taberî de yukarıda zikrettiğimiz bu ve buna benzer kullanımların Araplar arasında yaygın olduğunu söyleyerek buna örnekler vermektedir. Bakara 2/61 için bkz. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, II. 18; Tekvir 81/11 için bkz. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIV.150; Duha 93/9 için bkz. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIV. 490.

⁴ Taberî bunun mümkün olduğunu söylemekle yetinmiştir. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, V. 714.

⁵ Taberî bunun imkân dâhilinde olduğunu söylemiştir. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIII. 553.

tespit ettik. Örneğin kıraatlerin kaynağını ve sıhhatini belirleme gibi. Şimdi Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini tefsirde kullanımını örnekleriyle birlikte görelim

1.2.1. Taberî'nin İbn Mes'ûd Kıraatini Tefsir Amaçlı Kullanışı

Taberî İbn Mes'ûd kıraatini âyetin manasını tespitinde kullanmıştır. Örneğin o, Âl-i İmran sûresi 20. âyetteki *أَنْسَلَمْتُمْ* kelimesindeki soru edatının gerçekten soru anlamında olup olmadığını, ardından gelen *فَإِنْ أَسْلَمُوا* ifadesinin ne anlama geldiğini, İbn Mes'ûd'un Saff sûresi 10 ve 11. âyete ilişkin okuyuşuyla anlamaya çalışır. O bu bağlamda önce bir örnek verir. Bir adama “ayağa kalktın mı? Kalktıysan sana ikram ederim” sözü bazen soruya değil, “ayağa kalk” şeklinde emre delalet eder. Çünkü İbn Mes'ûd mushafta *هَلْ أَدَلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ* ifadesinden sonra gelen *أَمِنُوا* ibaresini *تَوَمَّنُوا* şeklinde emir sîgasında okumuştur. Taberî diyor ki, bu İbn Mes'ûd'un tefsiridir. Öyleyse *أَنْسَلَمْتُمْ* sorusuna cevap olarak gelen *فَإِنْ أَسْلَمُوا* ifadesini “teslim olunuz” şeklinde anlamak gerekir (Taberî, V/ 287). Görüldüğü üzere Taberî burada âyetin manasını tespitinde İbn Mes'ûd kıraatini, tefsir olarak kabul etmiş ve âyeti anlamada kullanmıştır.

Bakara sûresi 229. âyetteki *إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ* ifadesini Medine ve Kufe ehli *إِلَّا أَنْ تَخَافُوا* şeklinde meçhul okumuştur. Bu okuyuşlarında onlar İbn Mes'ûd'un bu âyeti *إِلَّا أَنْ تَخَافُوا* şeklindeki okuyuşuna dayanmıştır. Taberî, İbn Mes'ûd'un *إِلَّا أَنْ تَخَافُوا* okuyuşuna itiraz eder. Ona göre İbn Mes'ûd *أَنْ* edatını sadece *خَوْفٍ* kelimesine amel ettirmiştir. Hâlbuki bu Arap dili açısından kabul edilemez. Öte yandan bu âyet kesiti için Mushaf kıraati esas alınırsa Allah'ın hadlerini çiğnemekten korkacak kimse, boşanacak eşler olduğu anlaşılır. Ama Medine ve Kufe ehli kıraati ile İbn Mes'ûd kıraati esas alınarak okunursa o takdirde korkacak kimse eşlerin yakınlarıdır. Taberî, âyetteki *إِنْ خِفْتُمْ* ifadesini dikkate alarak Allah'ın hududunu çiğnemekten korkanların mushafta olduğu gibi eşler değil, onların dışında kimseler olması gerektiğini, bu yüzden *إِلَّا أَنْ يَخَافَا* okuyuşunun anlam bakımından doğru olduğunu söyler (Taberî, IV/ 136). Burada Taberî İbn Mes'ûd'un bu kıraatini Arap dili açısından uygun görmemekte, Medine ve Kufe ehli kıraatini onun kıraatiyle değerlendirmektedir.

Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini tefsirde kullanımına dair bir örnek daha vermek istiyoruz. Mushafta *أَقْتَمَرُونَهُ* (Necm 53/12) ifadesini İbn Mes'ûd *أَقْتَمَرُونَهُ* şeklinde *م* harfinin cezmiyle okumuştur. Taberî, bilinen bu iki kıraatin manasının sahih olduğunu, müşriklerin İsrâ gecesinde Allah'ın Peygamberine gösterdiği âyetleri inkâr ettiklerini ve bu hususta onunla Mücâdele ettiklerini hatırlatır. Ona göre okuyucu bu iki kıraatin birini okuma hususunda serbesttir (Taberî, IV/ 136). Mushaftaki kıraat için mana “onunla bu hususta mücâdele mi ediyorsunuz?” şeklindedir. İbn Mes'ûd kıraatin de ise mana “onu inkâr mı ediyorsunuz?” biçimindedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Zira çalışmanın sonundaki tablo, Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini çoğunlukla tefsir amaçlı kullandığını göstermektedir.

1.2.2. Taberî'nin İbn Mes'ûd Kıraatini Tefsir Dışı Amaçlar İçin Kullanışı

Bu başlıkta Taberî'nin, İbn Mes'ûd kıraatini âyeti tefsir etme dışında da kullandığını örneklerle ortaya koymaya çalışacağız. Taberî, ahruflu seb'a konusunu örneklendirirken İbn Mes'ûd kıraatine başvurur. Bu bağlamda Yâsîn sûresi 29. âyetteki *صِيحَّةٌ* kelimesini İbn Mes'ûd'un *زَفِيَّةٌ* şeklinde okuduğunu belirtir (Taberî, I/ 148). Ancak Taberî'ye göre herhalde bu kıraat tefsir amaçlı olmadığı için o, söz konusu âyetin tefsiri bağlamında bu kıraate yer vermemiştir.

Taberî, kıraatlere ilişkin tespit ve değerlendirmelerde bulunurken İbn Mes'ûd kıraatini kullanır.¹¹ Örneğin o, kıraatlerin dayanaklarını tespitinde İbn Mes'ûd kıraatine başvurur. Şu iki örnek

¹¹ Taberî İbn Mes'ûd kıraatini genelde kıraatler hakkında ve âyetlerin tefsiri bağlamında tespit ve değerlendirmelerde bulunurken kullanır. Ancak bazen de o İbn Mes'ûd kıraatini sadece zikretmekle yetinir. Bu hususa ilişkin iki örnek şöyledir: İbn Mes'ûd Sâffât sûresi 46. ayetteki *بَيضَاءٌ* kelimesi yerine *صَفْرَاءٌ* kelimesini kullanmıştır. Taberî “bu kelimenin Abdullah'ın kıraatinde *صَفْرَاءٌ* olduğu zikredildi” demekle yetinmektedir. Bkz. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XIX. 531-532. Yine

bu duruma daırdır. Taberî, Bakara sûresi 158. âyetteki تَطَوَّعَ ifadesini Kufeli kıraat âlimlerinin يَطَوَّعُ manasına يَطَوَّعُ şeklinde okuduklarını, okuyuşlarında İbn Mes'ûd'un aynı vecihteki okuyuşuna dayandıklarını söylemiştir (Taberî, II/727-728). Yine Taberî'nin belirttiğine göre geç dönem Kûfe kıraat imamları Al-i İmran sûresi 21. âyetteki يَقْتُلُونَ kelimesini, İbn Mes'ûd'un bu kelimeyi قَاتَلُوا şeklinde okuyuşunu esas alarak يُقَاتِلُونَ şeklinde okumuşlardır. Taberî mushaftaki kıraat üzerinde icmâ olduğunu söyleyerek her iki kıraati kabul etmez (Taberî, V/289).

Taberî sahih kıraati tespitinde de İbn Mes'ûd kıraatine başvurur.¹² O, Bakara sûresi 119. âyetteki وَلَا تُسْأَلُ وَلَا تُسْأَلُ kelimesini, “nehiy” anlamı içerecek şekilde وَلَا تُسْأَلُ (ت'yi üstünle ل'ı cezimle) okuyanların okuyuşlarını sahih görmemektedir. Bu görüşüne Ubey b. Ka'b'ın وَلَا تُسْأَلُ وَمَا تُسْأَلُ şeklindeki okuyuşunu; İbn Mes'ûd'un وَلَا تُسْأَلُ وَلَنْ تُسْأَلُ biçimindeki kıraatini delil getirmektedir. Ona göre bu iki kıraat, söz konusu kelimenin meczum olmadığını ve nehiy anlam içermediğini; bilakis ref üzere haber içerikli olduğunu tasdik etmektedir (Taberî, II/483).

Buna dair diğer örnek En'âm sûresi 27. âyete ilişkindir. Taberî bu bağlamda mushaf hattında وَلَا تُكْذِبُ şeklinde ve وَلَا تُكْذِبُ ile gelerek mansub okunan kelimenin (En'âm, 6/27) وَلَا تُكْذِبُ ile mi yoksa ف ile mi mansub olacağını tartışır. Taberî'ye göre bu kelimeyi mansub okuyanlar وَلَا تُكْذِبُ şeklinde olan İbn Mes'ûd kıraatini esas alarak ف ile mansub okumuşlardır. Burada âyette yer alan temenninin (يا ليتنا) cevabı (يا ليتنا) ف ile gelmiş ve kelime mansub okunmuştur. Bu kıraat irab ve mana açısından doğrudur. Taberî'ye göre eğer temenninin cevabının و veya ثم ile okunduğuna dair Araplardan bir duyum varsa وَلَا تُكْذِبُ şeklinde و ile mansub okunabilir. Aksi takdirde bu, Kur'an'ın te'viline uymaz. Keza o şöyle demiştir: “Ben, Arapların و ile mansub okuduğunu bilmiyorum. Bilakis onların keliminde asıl olan cevabın و ile değil ف ile gelmesidir” (Taberî, IX/ 210-211). Bu değerlendirmesiyle Taberî mushaftaki وَلَا تُكْذِبُ وَلَا تُكْذِبُ kelimesinin mansub oluşunu و ile değil, İbn Mes'ûd'un وَلَا تُكْذِبُ وَلَا تُكْذِبُ biçimindeki okuyuşunu esas alarak ف ile olması gerektiğini söylemiştir. Taberî'nin İbn Mes'ûd'a bazı kıraatleri sadece zikretmekle yetinmesi de kıraatleri her zaman tefsir amaçlı kullanmadığını gösterir. Örneğin İbn Mes'ûd Sâffât sûresi 46. Âyetteki بِيضَاءَ kelimesini صَفْرَاءَ şeklinde okumuştur. Taberî bu rivâyeti aktarmakla yetinmiştir (Taberî, IXX/ 531-532). Aynı durum Zâriyât sûresi 51. âyet (Taberî, XXI/ 536) ve Fussilet 49. âyet için de geçerlidir (Taberî, XX/ 458).

Bu örnekler bir yandan Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini; kıraatlerin dayanağını ve sıhatini tespit etmede kullandığını, başka bir ifadeyle kıraat içerikli rivâyetlerin âyetleri tefsir etme dışında da tefsirlerde yer alabileceğini göstermekte, diğer yandan Taberî'nin İbn Mes'ûd'un her bir kıraatini uygun görmediğini ortaya koymaktadır.¹³ Çalışma boyunca verilen örneklerden de görüleceği üzere o, bu kıraatı değerlendirmesinde bazen Arapların dili kullanım biçimini, bazen kıraat imamlarının icmânını bazen de yaygın Mushaf hattını ölçüt almıştır.

2. Taberî Tefsirinde İbn Mes'ûd Kıraatinin Yeri

Bizim tespitimize göre İbn Mes'ûd kıraatinin Taberî tefsirindeki yeri şu üç başlıkla ortaya konabilir. Birincisi, İbn Mes'ûd'un tefsir içerikli kıraatleri. İkincisi, İbn Mes'ûd'un İbn Abbas

İbn Mes'ûd, Zariyat 40. ayetteki فَيَذْنَاهُمْ kelimesindeki هم zamirini و şeklinde tekil okumakta, Taberî de bunu sadece aktarmaktadır. Bkz. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XXI. 536.

¹² Taberî sonrasında oluşturulan literatüre göre İbn Mes'ûd kıraati genelde tevâtürün karşıtı “şâz” olarak nitelendirilir. Bu durumu, çalışmamızın sonunda yer alan tabloda görmek mümkündür. İbn Mes'ûd kıraatinin şâz kabul edilmesi ya Hz. Osman'ın yazdırdığı mushafa uygun olmaması ya da diğer şartlara uygun düşmemesi nedeniyledir. Bunlar Kur'an tefsirinde yararlanılması gereken malzemelerdir. Şâz kıraatlerin tefsirden önemli bir malzeme olduğuna dair daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, Fecr Yayınevi, Ankara 2005, s. 143.

¹³ Örneğin Taberî, mushafta وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ şeklinde و ile gelen Tevbe sûresi 119. ayeti İbn Mes'ûd'un وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ şeklinde و ile okumasını yorum bakımından uygun bulsa da üzerinde icmâ olan kıraate muhalefet ettiği için kıraat bakımından tasvib etmez. Bkz. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XII. 69-70.

tefsiriyle örtüşen kıraatî. Üçüncüsü, tâbiûn tefsirinde İbn Mes'ûd kıraatî. Şimdi bu hususları örneklerle somut hale getirelim.

2.1. İbn Mes'ûd'un Tefsir İçerikli Kıraatleri

İbn Mes'ûd'a ait kıraatın biçimsel olarak farklılıklar arz ettiği yukarıda ifade edilmişti. Bize göre bu kıraatlerin bir kısmı öncelikli olarak tefsir içeriklidir. Biçimsel açıdan bakıldığında muradif kelime veya sıyaka uygun olarak gelen kıraatleri ile ilave ifade içeren kıraatleri bu cümledendir. Ayrıca kendi kıraatî için yaptığı yorumları bu kabilden sayılabilir.¹⁴ Şimdi bu durumlara örnekler vererek tefsir içerikli kıraatleri daha yakından görelim.

Önce İbn Mes'ûd'un kendi kıraatî için yaptığı yorumlara örnekler verelim. Bakara sûresi 196. âyetin baştarafını *o*, *واقموا الحج والعمرة لله* değil de, *واقموا الحج والعمرة الى البيت* şeklinde okumuş, ardından “zor gelmeseydi, bu hususta Hz. Peygamber'den bir şey duymasam da umrenin hac gibi farz olduğunu söyledim” demiştir (Taberî, III/334-335). İbn Mes'ûd'un bu yorumu kıraatının tefsiridir, denebilir.¹⁵ Cum'a sûresi 9. âyetteki *فاسعوا* kelimesini *فامضوا* şeklinde okuması ve ardından “eğer *فاسعوا* okusaydım (bu emri yerine getirmek için) üzerimdeki aba düşene dek koşardım” şeklinde açıklama yapması bu ifadeyi tefsiri olarak görülebilir (Taberî, XXII/640-641). Kıraatî üzerine yorum içeren diğer bir rivâyet Tevbe sûresi 119. âyete ilişkindir. İbn Mes'ûd'un torunu Ebû Ubeyde dedesinin “yalanın ciddisi de şakası da helal değildir” dediğini ve bu sözün peşinden “Ey iman edenler! Allah'tan sakının, doğrulardan olun” âyetini okuduğunu aktarır (Taberî, XII. 69-70). İbn Mes'ûd burada mushafta *وكونوا مع الصادقين* şeklinde yer alan ibareyi *وكونوا من الصادقين* şeklinde okur ve bu okuyuşunu açıklamaya delil getirir.

İbn Mes'ûd'un kıraatte Kur'an kelimelerinin müradiflerini getirmesi bu kelimelerin tefsiri kabilindedir.¹⁶ Örneğin Sâffât sûresi 64. âyetteki *تخرج* kelimesini *نابئة* şeklinde, buna karşılık Mü'minûn sûresi 20. âyetteki *تثبت* kelimesini *تخرج* şeklinde okuması (Taberî, XVII/31); *يمرون* (Yûsuf, 12/105) fiili yerine *يمشون* fiilini (Taberî, XIII/372); *أنستم* (Nisâ 4/6) kelimesine karşılık *أخستم* kelimesini (Taberî, VI/405); *حيث اتي* (Tâhâ, 20/69) ifadesi yerine *اين اتي* ifadesini getirmesi (Taberî, XVI/112); *ووضعنا عنك وزرك* (İnşirâh 94/2) yerine *وحللنا عنك وقرك* şeklindeki okuyuşu (Taberî, XXIV/492); yine bu cümleden olmak üzere ilgili ayetlerdeki *قضى*, *تجددك*, *قضى* fiillerini sırasıyla (Zilzâl, 99/4; İsrâ, 17/23; Mucadele 58/1) *قضى*, *تجددك* okuması (Taberî, XXIV/ 561; XIV/ 552; XXII/ 456) bu kelimeleri tefsiridir, denebilir. Görüldüğü üzere İbn Mes'ûd'un bu kıraatlerinde mana çok da değişmemektedir.

İbn Mes'ûd kıraatî içerisinde tefsir kabilinden olan diğer kıraat biçimi, sıyaka uygun olarak getirdiği kelimelerdir. Onun şu kıraatleri bu hususa örnek verilebilir: *أعصر خمرا* (Yûsuf 12/36) yerine *أعصر عنبا* (Taberî, XIII/154); *فنادته الملائكة* (Alu İmran 3/39) yerine *فناداه جبريل* (Taberî, V/364); *واذ اخذ وأنا من الضالين* (Taberî, V/538-539) yerine *واذ اخذ الله ميثاق الذين أتوا الكتاب* (Alu İmran 3/81) yerine *الله ميثاق النبيين* (Muhammed) *فإذا أنزلت سورة محكمة* (Taberî, XVII/ 558-559); *وأنا من الجاهلين* (Şu'ara 26/20) yerine

¹⁴ Bu ifadelerimizle “İbn Mes'ûd kıraatının tefsir içerikli olanları sadece bu formda olanlardır” demek istemiyoruz. Çünkü bir harfî cerin yerine diğerinin kullanılması bir kelimenin merfu değil de mensub okunması manayı etkileyebilir. İbn Mes'ûd kıraatinde bu türde olanlar vardır. Biz burada tefsir içerikli kıraatlerden bize göre öncelikli olanları İbn Mes'ûd kıraatının tefsirdeki yerini ifade etmek amacıyla örnek olarak sunduk.

¹⁵ İbn Mes'ûd burada umrenin hac gibi farz olduğunu savunuyor gibi gözükse de “zor gelmeyeğini bilseydim” ifadesinden ve diğer rivayetlerden onun umreyi nafile ibadet olarak kabul ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu husustaki rivayetler için bkz. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, III. 335-338. Taberî bu âyetin “size vacip olduktan sonra hac ve umreyi tamamlayın” veya “Allah'tan bir emir olarak ikisine başlayın ve eda edin” şeklinde iki yoruma muhtemil olduğunu, ancak birincisinin tercihe şayan olduğunu söylemiştir. Böylece o, İbn Mes'ûd'un görüşünü benimsemiş olmaktadır. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, III. 338.

¹⁶ Örneğin İbn Mes'ûd Bakara sûresi 100. ayetteki *نذ* fiili yerine onun muradifi olan *نقض* yı kullanmıştır. Onun bu okuyuşu tefsire hamledilmiştir. Bkz. Ebu Hayyan el-Endelûsî, *el-Bahru'l-muhît*, tahk. Adil Ahmed Abdu'l-mevcûd ve Ali Muhammed Muavviz, Daru'l-kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 199314131. 493.

Bu kıraatlerden sadece ikisini inceleyerek bu türdeki kıraatlerin manaya nasıl etki ettiğini göstermeye çalışacağız. Birinci örneğimiz Ahzâb sûresi 50. âyete ilişkindir. Bu âyette Allah Teâlâ Hz. Peygamberin evlenebileceği kadınlardan bahsetmektedir. Bu ibare و olmadan okunduğunda önceki kelimelerin yani وبنات عمك وبنات خالك وبنات خالاتك ifadesinin sıfatı olmakta ve mana “amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle göç eden kızlarını (sana helal kıldık)” şeklinde olmaktadır. Bu ibare و اللاتي هاجرن معك و şeklinde و ile okunduğunda ise sayılan grupların dışında bir gruptan daha bahsedilmiş olur. Bu durumda mana şöyledir: “Amca, hala, dayı ve teyze kızlarını, yanı sıra seninle hicret eden kadınları (sana helal kıldık)” (Taberî, IXX/131). İbn Mes'ûd'un ilave ifade içeren kıraatlerinin manaya etkisini görmek için vereceğimiz diğer örnek ولبثوا kelimesinin öncesine وقالوا ifadesini getirdiği kıraatidir. Bu âyet Ashab-ı Kehf'in mağarada ne kadar kaldığından bahsetmektedir. Sorun bu ifadenin kime ait olduğudur. Eğer İbn Mes'ûd kıraatini esas alarak yani وقالوا ولبثوا şeklinde okursak ifade nüzul dönemindeki Yahûdilere ait olur. Eğer sadece ولبثوا şeklinde okunursa, bu ashab-ı kehf'in ne kadar kaldığına dair Allah'ın nüzul dönemindeki Yahûdilere verdiği cevap olur (Taberî, XV/229).

2.2. İbn Mes'ûd'un İbn Abbas Tefsiriyle Örtüşen Kıraatı

Bu başlık altında İbn Abbas'ın tefsiriyle benzeşen İbn Mes'ûd kıraatini ele alınacaktır. İbn Abbas'ın seçilmesinin nedeni şudur: Birincisi, İbn Abbas'ın öğrencisi Mücahid b. Cebr'in İbn Mes'ûd kıraatini kastederek, “(Ayetlerin tefsiri hakkında) İbn Abbas'a soru sormadan İbn Mesud kıraatini bilseydim birçoğunu sormaya gerek duymazdım” sözü (Zehebi, I.30). İkincisi, İbn Abbas'ın en çok tefsir rivâyeti olan sahabî olması (Koç, s.117). İbn Mes'ûd kıraatıyla örtüşen İbn Abbas'ın tefsir rivâyetleri, aynı zamanda bir sahabi nezdinde kıraat olan hususun, diğer sahabi nezdinde tefsir olabileceğini bize gösterir.

Tâbiûn müfessirleri, İbn Abbas'tan aktardıkları âyet tefsirlerinin peşinden bazen İbn Mes'ûd'un kıraatini de eklerler. Bu ikisi arasında bağ kurarken genelde “bu tefsirle aynı mana içeren İbn Mes'ûd'un kıraatı şöyledir” anlamında bir ifade kullanırlar. Bu tür rivâyetler tâbiûnun bazı tefsirlerle kıraatleri aynı manaya hamlettiklerini gösterir.

Tâbiûn müfessiri İkrime'nin, İbn Abbas'ın tefsiriyle İbn Mes'ûd kıraatini aynı rivâyette zikredişi bu durum için örnektir. Söz konusu rivâyetin konu edildiği âyet Bakara sûresi 213. âyetteki فَاخْتَلَفُوا kelimesini eklemiştir (Ubey b. Ka'b'ın kıraatı da böyledir. Taberî, III/ 621). İkrime'nin rivâyetine göre İbn Abbas da bu âyete ilişkin olarak Âdem (a.s) ile Nuh (a.s) arasında on asır bulunduğunu, hepsinin hak şeriat üzere olduğunu, insanların bundan sonra *ihtilafa düştüklerini* (vurgu bize aittir), Allah'ın müjdeci ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdiğini söyler. Bu rivayeti aktaran İkrime, İbn Mes'ûd kıraatinin de bu yönde olduğunu ekler (Taberî, III/ 621).

Diğer taraftan Taberî bazı âyetlerin tefsirinde hem İbn Mes'ûd kıraatine hem de İbn Abbas tefsirine yer verir. Bu ikisi bazen Taberî'nin oluşturduğu aynı mana kategorisinde yer alır. Biz burada İbn Mes'ûd kıraatinin sahabi tefsiriyle örtüşen yönlerini görmek için Abdullah b. Abbas'ın tefsiriyle aynı mana kategorisinde yer alan İbn Mes'ûd kıraatlerine birkaç örnek vermek istiyoruz.

‘Âdiyât sûresi 9. âyetteki اِذَا بَعَثَ kelimesi, İbn Mes'ûd kıraatinde اِذَا بَحَثَ şeklindedir. İbn Abbas da bu kelimeyi İbn Mes'ûd'un kıraatinde olduğu gibi açıklamıştır (Taberî, XXIV/590). Aynı durum İbn Abbas'ın وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ (Şu'ara 26/20) âyet kesitini İbn Mes'ûd'un kıraatini olan وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ şeklinde açıklamasında görülür (Taberî, XVII/ 558-559). Buna ilişkin diğer örnek İbn Mes'ûd'un Nûr sûresi 27. âyetteki عَلَىٰ أَهْلِهَا حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ifadesini عَلَىٰ أَهْلِهَا تَسْتَأْذِنُوا yerine تَسْتَأْذِنُوا kelimesini getirir. İbn Abbas da الاسْتِئْذَانِ kelimesinin الاستِئْذَانِ okumasıdır. Yani o, تَسْتَأْذِنُوا yerine تَسْتَأْذِنُوا kelimesini getirir. İbn Abbas da الاسْتِئْذَانِ kelimesinin الاستِئْذَانِ okumasıdır.

manasında olduğunu söyler (Taberî, XVII/ 241).²⁰ İbn Mes'ûd'un İsrâ sûresi 93. âyetinde yer alan زُخْرُفِ kelimesini ذهب şeklinde okuması da İbn Abbas'ın tefsiriyle örtüşmektedir. Yani İbn Abbas زُخْرُفِ kelimesini ذهب şeklinde açıklamıştır. (Taberî, XV/ 84-85). Bu örnekler İbn Mes'ûd kıraatinin birçoğunu İbn Abbas tefsirinde bulan tâbiûn müfessiri Mücahid'i destekler ve doğrular mahiyettedir. Şimdi tâbiûn tefsirinde İbn Mes'ûd kıraatini görelim.

2.3. Tabiûn Tefsirinde İbn Mes'ûd Kıraati

Tâbiûn müfessirlerinin İbn Mes'ûd kıraatini nakletmeleri, âyete anlam verirken ve onları tefsir ederken onun kıraatine dayanmaları, ilâveten İbn Mes'ûd kıraati için “bu, âyetin/onun tefsiridir” demeleri, İbn Mes'ûd'a ait bazı kıraatleri tefsir bağlamında değerlendirdiklerini gösterir. Özellikle Mücahid b. Cebr'in “ زُخْرُفِ kelimesinin anlamını İbn Mes'ûd kıraatini duyana kadar bilmiyorduk” demesi, İbn Mes'ûd kıraatinin tefsirdeki önemini ve yerini ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir (Taberî, XV/85). İşte bu başlık altında, tâbiûn tefsiri özelinde belirtilen hususlara örnekler verilerek İbn Mes'ûd kıraatinin tefsirdeki yeri gösterilmeye çalışılacaktır.

Önce tâbiûn müfessirlerinin İbn Mes'ûd kıraatini nakletmelerine örnekler verelim. Süddî Sâffât sûresi 46. âyetteki بِيضَاءِ kelimesini İbn Mes'ûd'un صفراء şeklinde okuduğunu nakletmiştir (Taberî, XIX/ 531-532). Ebu İshak Vâkı'a sûresi 16. âyetteki متقابلين kelimesini İbn Mes'ûd'un ناعمين şeklinde okuduğunu rivâyet etmiştir (Taberî, XXII/ 294). Dahhak Enfâl sûresi 1. âyetini İbn Mes'ûd'un عن harfî ceri olmaksızın okuduğunu haber vermektedir (Taberî, XI/19).

Şimdi ise tâbiûn ulemasının âyeti anlamada İbn Mes'ûd kıraatini kendine dayanak edindiğine dair örnekler verelim. Katade, وَقْضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ âyetini zikrettikten sonra “Allah kendisinden başka hiç kimseye ibadet etmemenizi emretti” açıklamasını yapar ve İbn Mes'ûd'un وَقْضَى ifadesini وَوَصَّى şeklinde okuyuşunu içeren kıraatine yer verir (Taberî, XIV/ 542). İbrahim en-Nehâî, Yûsuf sûresi 88. âyetteki مزاجاة kelimesinin “miktar olarak az” anlamına geldiğini ركابنا şeklinde İbn Mes'ûd kıraatiyle temellendirir (Taberî, XIII/ 320). Katade, İbn Mes'ûd'un Kehf sûresi 16. âyetteki وما يعبدون من دون الله ifadesini وما يعبدون من دون الله şeklinde okuyuşunu içeren kıraati zikrettikten sonra “bu, âyetin tefsiridir” değerlendirmesini yapmıştır (Taberî, XV/ 182).

Tâbiûnun, âyetleri İbn Mes'ûd'un kıraatine uygun tefsir etmelerine şu rivâyetleri örnek veriyoruz. İbn Mes'ûd Bakara sûresi 100. âyetteki نَبِذ fiili yerine نَقَض yı kullanmıştır. Katade de bu kelimeyi aynı şekilde açıklamıştır. Öte yandan İbn Cureyc bu kelime için benzer açıklama yapmış ve İbn Mes'ûd kıraatini kendine dayanak edinmiştir (Taberî, II/ 309). Dahhak, Sâffât sûresi 11. âyetteki أم من عددنا ifadesini أم من عددنا şeklinde okumuş ve bu okuyuşuna İbn Mes'ûd kıraatini delil getirmiştir. Ayrıca bu okuyuşunu temellendirmek için okuduğu âyetten önce geçen رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ âyetine atıfta bulunmuştur. Ardından “insanları yaratmak mı yoksa yer ve göğü yaratmak mı daha zordur” şeklinde açıklama yapmıştır. Katade'nin de bu âyeti İbn Mes'ûd kıraatine uygun şekilde anladığı başka bir rivâyetten anlaşılmaktadır (Taberî, XIX/ 510). Bu hususa diğer örnek Dahhak'tan gelen rivâyettir. O, Zuhuruf sûresi 45. âyetteki مِنْ رُسُلِنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ قَبْلِكَ و سَلِّ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ ifadesinin İbn Mes'ûd kıraatinde مِنْ قَبْلِكَ مِنْ قَبْلِكَ şeklinde olduğunu belirtir ve sonra “yani ehli kitabın mü'minleri” açıklamasını yapar (Taberî, XX/605). Miksem, İbn Mes'ûd'un Nisâ sûresi 19. âyetindeki بِفَاحِشَةٍ إِلَّا أَنْ يُفْحِشْنَ إِلَّا أَنْ يُفْحِشْنَ ifadesini بِفَاحِشَةٍ إِلَّا أَنْ يُفْحِشْنَ şeklinde okuduğunu belirtir ve bu kıraate ilişkin “(eşin) sana isyan ve eziyet ederse (mehir olarak verdiği) alman helal olur” anlamına geldiğini ifade eder (Taberî, IV/144). Bütün bu örnekler tabiunun İbn Mes'ûd'a ait bazı kıraatleri tefsir bağlamında kullandıklarını gösterir.

²⁰ Ayrıca Mücahid aynı âyete ilişkin İbn Abbas'dan İbn Mes'ûd'un kıraatine benzer bir kıraat de nakl eder. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XVII/ 241.

Tâbiûnun yaptığı bazı yorumların İbn Mes'ûd kıraatine uyumlu olduğu Taberî tarafından da vurgulanmaktadır. Örneğin mushafta *أَحْسَنَ الَّذِي تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ* şeklinde tekil olarak gelen En'âm sûresi 154. âyet kesitini İbn Mes'ûd *أَحْسَنُوا عَلَى الَّذِينَ أَحْسَنُوا* şeklinde çoğul okumakta Mucahid de bu ifade için *المؤمنين والمحسنين* açıklamasını yapmaktadır. Taberî İbn Mes'ûd kıraatini naklettikten sonra “İbn Mes'ûd'un bu kıraati Mucahid'in bu görüşünü destekler” demektedir (Taberî, IX/ 674). Bu örnekler, tefsir faaliyetinin arttığı dönem olan tâbiûn dönemi müfessirlerinin İbn Mes'ûd kıraatini âyetleri anlamada ve tefsir etmede kullandıklarını gösterir. Buradan tâbiûn nezdinde İbn Mes'ûd kıraatinin tefsirde önemli bir yer işgal ettiğini anlıyoruz.

Sonuç

Taberî tefsirinde yüz otuz beş İbn Mes'ûd kıraati vardır ve bu kıraatler biçimsel açıdan farklılık arz ederler. Tespit edebildiğimiz kadarıyla onun tefsirinde tefsir amaçlı olmayan otuz beş İbn Mes'ûd kıraati bulunur. Zira o bazen İbn Mes'ûd kıraatini diğer kıraatlerin kaynağını tespit etme ve sıhhatini değerlendirmede kullanır, bazen de sadece nakletmekle yetinir. Bu, Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini âyetleri etme dışında da kullandığını gösterir. Öte yandan Taberî, İbn Mes'ûd kıraati üzerinde değerlendirmeler yapar. O değerlendirmelerinde, Arapların dili kullanım biçimini, kıraat imamlarının icmânını ve yaygın Mushaf hattını ölçüt alır. Taberî'nin bu kıraatler içerisinde kabul ettikleri olduğu gibi, uygun görmedikleri de vardır.

Taberî'nin İbn Mes'ûd kıraatini âyetleri anlamada, açıklamada, yorumlamada veya muhtemel manalar arası tercihte kullandığını görmekteyiz. Bu, aynı zamanda İbn Mes'ûd kıraatinin Taberî tefsirindeki yerine işaret eder. Herşeyden önce İbn Mes'ûd'un kıraatleri içerisinde bizzat tefsir içerikli olanları vardır. Zira onun bazı kıraatleri muradif kelime veya ek ifade içermekte, bazı kıraatleri ise âyetin siyakına uygun olarak gelmektedir. Bunun yanı sıra İbn Mes'ûd bazı kıraatleri için gerekçeli yorumlar yapmıştır. Âyeti anlama, açıklama ve yorumlama içerikli olduğu anlaşılan bu kıraatler, onun tefsiri olarak görülebilir. Taberî'nin zikrettiği İbn Mes'ûd'a ait kıraat rivâyetleri arasında İbn Abbas'ın tefsirleriyle örtüşen kıraatler vardır. Mücahid'in dediği gibi İbn Mes'ûd kıraati, İbn Abbas'ın bazı tefsirleriyle örtüşmektedir. Buna ilâveten tâbiûn tefsirinde İbn Mes'ûd kıraatini görmek mümkündür. Zira onlar İbn Mes'ûd kıraatini hem nakletmişler, hem tefsirlerine dayanak edinmişler, hem de “bu kıraat İbn Mes'ûd'un tefsiridir” şeklinde değerlendirmelerde bulunmuşlardır. İşte İbn Mes'ûd kıraatinin bizzat tefsir görünümü arz etmesi, sahabe tefsiriyle zaman zaman örtüşmesi, tâbiûnun onu tefsirde kullanması bu kıraatin Taberî tefsiri özelinde tefsirde önemli bir yere sahip olduğunu gösterir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Halis Taberî'nin Kıraatları Değerlendirme ve Tercih Yöntemi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2001, cilt: XLII, s. 97-130.
- el-'Aşşa, Semer, *el-Bast fî Kıraatı Aşr*, Mektebetu's-selâm ve Mektebetu daru'l-beşâir, Dimaşk, 2004/1424.
- Aydın, Zeynel Abidin, (2017). “Siyâk Sibâk Merkezli Bir Analiz Tefsirlerde Ahzâb Suresi (36-40) Âyetleri / An Analysis Based on Siyaq-Sibaq the Verses (36-40) of the Chapter of Al-Ahzab in Tafsir Books”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- Volume 12/2*, p. 39-56 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10039> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY.
- Çantay, Hasan Basri *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, Risale, İstanbul, 1993.

- el-Endelûsî, Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-muhît*, tahk. Adil Ahmed Abdu'l-mevcûd ve Ali Muhammed Muavviz, Daru'l-kutubi'l-'ilmiyye, Beyrut, 1993/1413.
- İbn Hâleveyh, *Muhtasar Şevâzzi'l-Kur'an Min Kitabi'l-bedi'*, Mektebetu'l-mutenebbi, Kahire, t.y. Koç, Mehmet Akif, *İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri, İbn Ebi Hatim (327/939) Tefsiri Örneğinde Bir Literatür İncelemesi*, Kitâbiyât, Ankara 2003.
- Kurân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, haz.: Hayrettin Karaman ve diğerleri, TDV, Ankara 2012.
- Okçu, Abdulmecit *Kıraatlar Açısından Taberî ve Tefsiri*, AÜSBE., Doktora Tezi, Erzurum 2000.
- Suyûtî, Celâleddîn, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'an*, nşr. Mustafa Dib el-Buğa, Daru İbn Kesîr, Beyrut, 1996/1416.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Camiu'l-Beyan an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, tah: Muhsin et-Turkî, Daru hicr, Kahire, 2001/1422.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr, *Cami'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, (tak.: Şeyh Halil el-Meys), Dâru'l-fikr, Beyrut 1995/1415.
- Ünal, Mehmet *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, Fecr Yayınevi, Ankara 2005
- Yaşar, Naif *Taberî'nin Kıraatlere Bakışı*, Marife, Yaz 2016, 16/1, ss. 59-86
- Yüce Kur'an Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, haz.: Abdulkadir Şener ve diğerleri, Tıbyan Yayıncılık, İzmir, 2011.
- Zehebî, Muhahammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-mufessirûn*, Daru'l-Erkam b. Ebî Erkam, Beyrut, t.y.
- Zerkânî, Muhammed Abdulazîm, *Menâhilu'l-irfân fi ulûmi'l-Kur'an*, Daru'l-kutubi'l-'ilmiyye, Beyrut, 1988/1409.

Ek 1: TABERİ TEFSİRİNDE ABDULLAH b. MES'ÛD KIRAATİ

Tabloda, İbn Mes'ûd kiraatı mevcut Mushaf kiraatıyla karşılaştırılmış, çalışma boyunca işlenen hususlar özetlenmiştir. Örneğin Taberî'nin İbn Mes'ûd kiraatini kullanış amacı; tefsir amaçlı olup olmaması yönüyle incelenmiştir. Bu bağlamda Taberî, İbn Mes'ûd kiraatini âyeti anlama veya yorumlamaya yönelik bir düzlemde ele almışsa o zaman o, tefsir amaçlı kabul edilmiştir. Yok eğer kiraatı diğer kiraatlerin kaynakları ve sıhhatini tespit için kullanmışsa o zaman tefsir dışında başka bir amaç için olduğu var sayılmıştır. Tabloda İbn Mes'ûd kiraatinin kiraat sınıflandırmasındaki yeri de gösterilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kiraatin şâz kiraatler arasında olup olmadığı İbn Hâleveyh'in *Muhtasar Şevâzî'l-Kur'an Min Kitabi'l-bedi* adlı eserinden tespit edilmiş veya Taberî tefsirinin Muhsin et-Turki tarafından yapılan tahkikinden aktarılmıştır. Birincisi "H" rumuzuyla, ikincisi "T" rumuzuyla gösterilmiştir. Tabloda ayrıca İbn Mes'ûd kiraatinin kiraatî aşere arasında yer alıp almadığına da değinilmiştir. Bu bilgi Semer Aşşa'nın *el-Bast fî Kiraatî Aşr* adlı eserinden bakılmıştır. Tabloda bu eser için "S" rumuzu kullanılmıştır. Söz konusu üç eserde bu hususta bilgi yoksa ilgili alan boş bırakılmıştır. Ayrıca bu bilgilere mushaftaki sıra esas alınarak sûre ve âyetlerin bulunduğu cilt ve sayfaya gidilince kolayca ulaşılabileceği için söz konusu bilgilerin adresleri dipnotta verilmemiştir. Öte yandan Mushaf kiraatî ile İbn Mes'ûd kiraatî arasında mana bakımından çok ciddi bir fark yoksa ona işaret edilmemiştir.

İbn Mes'ûd Kiraatinin Bulunduğu Âyet	Âyet Kesiti		Mushaf Kiraatine Göre İbn Mes'ûd Kiraatindeki Farklılığın Nedeni	Taberî'nin Kiraatî Kullanış Amacı		İbn Mes'ûd Kiraatinin Sınıflandırmasındaki Yeri	Mushaf Kiraatinde ve İbn Mes'ûd Kiraatinde Mana	
	Mushaftaki Âyet Kesiti	İbn Mes'ûd Kiraatindeki Âyet Kesiti		Tefsir Amaçlı	Tefsir Dışında Başka Bir Amaç İçin		Mushaf Kiraatinde Mana	İbn Mes'ûd Kiraatinde Mana
Bakara 2/61	وفومها	وثومها	Yakın mahrecli harf		✓	H'ye göre şâz		
Bakara 2/100	تَبَدَّ قَرِيْبٌ	تَقَضَّ قَرِيْبٌ	Muradif kelime	✓		-		
Bakara 2/104	لَا تَقُولُوا رَاعِنَا	لَا تَقُولُوا رَاعُونَ	Tekil emrin yerine çoğul emir	✓		H'ye göre şâz	(Ey Müslümanlar Hz. Muhammed'e) "Bizi gözet" demeyin.	(Ey Müslümanlar diğer Müslümanlara) "Bizi gözetin" demeyin.
Bakara 2/106	مَا تَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ تَنْسِيهَا	مَا تَنْسِكُ مِنْ آيَةٍ أَوْ تَنْسِخُهَا	Kelime dizilişindeki farklılık ve muradif kelime	✓		H'ye göre şâz		
Bakara 2/119	وَلَا تُسْأَلْ	وَلَنْ تُسْأَلَ	Farklı edat		✓	-		
Bakara 2/124	لَا يَتَّأَلُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ	لَا يَتَّأَلُ عَهْدِي الظَّالِمُونَ	Meful yerine fail	✓		H'ye göre şâz	Ahdim zalimlere ulaşmaz.	Zalimler ahdime ulaşmaz.

Turkish Studies

Bakara 2/127	رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا	رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا يقولان	Ek ifade	✓		H'ye göre şâz		
Bakara 2/128	وَأَرْبَا مَنَاسِكِنَا	وَأَرْبَعًا مَنَاسِكِهِمْ	Farklı zamir	✓		–	Hz. İbrahim ve İsmail kendileri için: Ey Allah'ım Hacla ilgili ibadetleri bize göster.	Hz. İbrahim ve İsmail kendilerinin sonra gelecek nesiller için: Ey Allah'ım Hacla ilgili ibadetleri onlara göster.
Bakara 2/158 (1)	فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِمَا	فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِمَا	Harf ekleme	✓		H'ye göre şâz	Safa ve Merve'yi tavaf etmelerinde bir günah yoktur.	Safa ve Merve'yi tavaf etmemelerinde bir günah yoktur.
Bakara 2/158 (2)	تَطَوَّعَ	يَتَطَوَّعُ	Filde farklı bab		✓	S'ye göre Kisâî, Ya'kub ve Halef بطَّوعَ ط şeklinde 'nın idgamıyla okumuşlardır		
Bakara 2/187	رَفَّتْ	رَفُوتٌ	Farklı kalıpta masdar		✓	–		
Bakara 2/196	وَاتَمَّوْا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ	وَأَقِيمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ	Muradif kelime ve ek ifade	✓		–	Hac ve Umre'yi Allah için tamamlayın.	Hac ve Umre'yi Kabe'de yapın.
Bakara 2/213 (1)	كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً	كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا	Ek ifade	✓		H'ye göre şâz	İnsanlar tek bir millettir.	İnsanlar tek bir millettir. Sonra ayrılığa düştüler.
Bakara 2/213 (2)	فَبِمَا اخْتَلَفُوا فِيهَا لِيَُبْأَعُودَ	فَبِمَا اخْتَلَفُوا فِيهَا لِيُبْأَعُودَ	Farklı harfi cer		✓	–		
Bakara 2/229	إِلَّا أَنْ يَخَافَ أَنْ يُبْأَعُودَ	إِلَّا أَنْ يَخَافَ أَنْ يُبْأَعُودَ	Ma'lum fiil kalıbı yerine meçhul kalıp	✓		–	Eğer boşanacak çift Allah'ın hudutlarını çiğnemekten korkarsa.	Eğer boşanacak çiftin Allah'ın hudutlarını çiğnemeleri

Turkish Studies

								nden korkarsanız.
Bakara 2/259	قَالَ اعْلَمَنَّ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ	قِيلَ اعْلَمَنَّ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ	Nefsi mütakellim kipindeki fiil yerine emir kipi	✓		H'ye göre şâz	(Harabe olmuş yerlerdeki ölülerin nasıl dirileceğini merak eden kimse Allah'ın, bineğini dirilttiğini görünce şöyle söyler): Anladım ki Allah her şeye kadırdır.	(Harabe olmuş yerlerdeki ölülerin nasıl dirileceğini merak eden kimse Allah'ın, bineğini dirilttiğini görünce ona şöyle söylenir): Bil ki Allah her şeye kadırdır.
Bakara 2/267	وَلَا تَيَمَّمُوا	وَلَا تَتَمَنَّوْا	Muradif kelime		✓	T'ye göre Bahru'l- muhit'te şâz olarak geçmektedir.		
Âl-i İmrân 3/2	الْحَيُّ الْقَيُّومُ	الْحَيُّ الْقَيَّامُ	Farklı kalıpta İsmi Fail	✓		-		
Âl-i İmrân 3/7	وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ	إِنْ تَأْوِيلَهُ إِلَّا عِنْدَ اللَّهِ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ	Ek ifade	✓		-	Onun yorumunu ancak Allah bilir.	Onun yorumu Allah katındadır.
Âl-i İmrân 3/18	وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ	وَأُولُو الْعِلْمِ الْقَائِمِ بِالْقِسْطِ	Marifelik takısı ekleme		✓			
Âl-i İmrân 3/21	يَقْتُلُونَ	قَاتَلُوا	Muzari fiil yerine mazi fiil	✓		T'ye göre İbn Ebî Davud'un Mesâhif'inde şâz olarak geçmektedir.		
Âl-i İmrân 3/ 39 (1)	فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ	فَنَادَاهُ جِبْرِيلُ	Cins isim yerine özel isim	✓		-	Melek seslendi	Cebrail seslendi
Âl-i İmrân 3/39 (2)	فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ	فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ يَا	Ek ifade	✓		H'ye göre şâz		

Turkish Studies

		زَكْرِيَّا إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ						
Âl-i İmrân 3/64	إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ	إِلَىٰ كَلِمَةٍ عَدْلٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ	Muradif kelime	✓				
Âl-i İmrân 3/80	وَلَا يَأْمُرُكُمْ	وَلَنْ يَأْمُرَكُمْ	Farklı edat		✓	-		
Âl-i İmrân 3/81	وَإِذَا اخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ	وَإِذَا اخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ	Bağlama uygun ifade	✓		-	Allah nebilerden söz aldı.	Allah kitap verilenlerde n söz aldı.
Âl-i İmrân 3/118	بَدَتْ	بَدَا	Fiilin müennes sîgası yerine müzekke r sîgası		✓	-		
Âl-i İmrân 3/121	تَبَيَّنَ لِلْمُؤْمِنِينَ	تَبَيَّنَ لِلْمُؤْمِنِينَ	Harfi cer ekleme	✓		-		
Âl-i İmrân 3/122	وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا	وَاللَّهُ وَلِيُّهُم	Farklı zamir	✓		-	O ikisi Allah'ın dostudur.	Onlar Allah'ın dostudur.
Âl-i İmrân 3/171	وَفَضَّلْنَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِلُّ عَنَّا أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ	وَفَضَّلْنَاكَ وَاللَّهُ لَا يَضِلُّ عَنَّا أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ	İfadenin öncesiyle bağımı kopararak müstakil hale getirme	✓		-	(Şehitler) Allah'ın, lutfunu ve mü'minlerin ecrini zâyi etmeyeceğini (müjdelerler).	(Şehitler) Allah'ın lutfunu (müjdelerler). Allah mü'minlerin ecrini zâyi etmez.
Âl-i İmrân 3/181	وَنَقُولُ دُوقُوا	وَيَقَالُ دُوقُوا	Ma'lum fiil kalıbı yerine mechul kalıp	✓		-		
Nisâ 4/6	أَنْتُمْ	أَخْسِئْتُمْ	Muradif kelime	✓		-		
Nisâ 4/15	وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ	وَاللَّاتِي يَأْتِينَ بِالْفَاحِشَةِ	Ek ifade	✓		-		
Nisâ 4/19	إِلَّا أَنْ يَأْتِيَ بِفَاحِشَةٍ	إِلَّا أَنْ يُفْجِحْنَ	Aynı anlama gelecek başka bir ifade		✓	-		
Nisâ 4/66	مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ	مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ	Merfu olarak gelen müstesna yı	✓		S' İbn Mes'ûd kıraatinin böyle olduğunu		

Turkish Studies

			mensub getirme			söylemiş olmasa da Hişam ve İbn Zekvan'ın böyle okuduğunu söylemiş ve bu okuyuşu Kıraatı aşere içinde göstermiştir.		
Mâide 5/60	وَعَبَدَ الطَّاعُونَ ۝	وَعَبَدُوا الطَّاعُونَ ۝	Fiilin tekil sigası yerine çoğul siga	✓		H'ye göre şâz		
En'âm 6/27	وَلَا تُكذِبْ	فَلَا تُكذِبْ	Harf değişimi		✓	-		
En'âm 6/57	يُنصُّ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ	يُنصُّ الْحَقُّ وَهُوَ أَسْعَى الْفَاصِلِينَ	Muradif kelime ve bağlama uygun ifade	✓		S'ye göre يُنصُّ fiilini İbn Mes'ûd gibi şâz يُنصُّ okuyan kıraat imamları vardır. Dürî, Sûsî, Hişam, İbn Zekvan vb. S bu tespitiyle bu kıraati kıraati aşere içine dahil etmiştir.	Allah hak olanı söyler. O doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır.	Allah hak olanı hüküm verir. O, doğru hükümü en çabuk verendir.
En'âm 6/71	يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى أَتَيْنَا ۝	يَدْعُونَهُ إِلَى الهُدَى بَيْنًا	Bağlama uygun ifade	✓		-	O "bize gelin" diyerek hidâyete çağırıyor.	O apaçık hidâyete çağırıyor.
En'âm 6/154	عَلَى الدِّبِّ ۝ ي أَحْسَنَ	عَلَى الدِّبِّ ۝ ي أَحْسَنُوا	Tekil fiil ve tekil ismi mevsûl yerine çoğulu	✓		-		
A'raf 7/40	حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ	حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ الْأَصْفَرُ	İfade ekleme	✓			Deve girmedikçe	Kızıl deve girmedikçe
Enfâl 8/1	يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْإِنْفَالِ	يَسْأَلُونَكَ الْإِنْفَالِ	Harf eksiltme		✓	H'ye göre şâz		

Turkish Studies

Tevbe 9/110	إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ فُلُوبُهُمْ	ولو قُطِّعَتْ فُلُوبُهُمْ	Farklı ifade	✓		–		
Tevbe 9/119	وكونوا مع الصادقين	وكونوا من الصادقين	Farklı harf	✓		H'ye göre şâz	Doğrularla birlikte olun.	Doğrulardan olun.
Yûnus 10/81	مَا جِئْتُمْ بِهِ سِحْرٌ	مَا جِئْتُمْ بِهِ سِحْرٌ	Marifelik takısını düşürme		✓	H'ye göre şâz		
Hûd 11/28	فَعَمَّيْتُ عَلَيْكُمْ	فَعَمَّاهَا عَلَيْكُمْ	Mechul fiil kalıbı yerine ma'lumu		✓	H İbn Mes'ûd ismini zikretmemiş ancak Ubey b. Ka'b'ın böyle bir kıraati olduğunu söyleyerek bu kıraatin şâz olduğunu söylemiştir.		
Hûd 11/71	وأمراته قائمة	وأمراته قائمة وهو جالس	Ek ifade	✓		–	(Hz. İbrahim'in) hanımı ayaktaydı.	(Hz. İbrahim) oturmaktayd ı. Hanımı ise ayaktaydı.
Hûd 11/81	فَأَسْرِبَ أَهْلِكَ بِقَطْعِ مِنَ النَّبْلِ وَلَا يُلْتَمِثُ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتُكَ	فَأَسْرِبَ بِأَهْلِكَ بِقَطْعِ مِنَ النَّبْلِ إِلَّا امْرَأَتُكَ	İfade eksiltme	✓		–		
Yûsuf 12/31	وَقُلْنَا حَاشَ لِلَّهِ	وَقُلْنَا حَاشَ لِلَّهِ	Farklı ifade kalıbı		✓	H'ye göre şâz. Ancak o, bu kıraatin ش nin üstünüyle olduğunu söyler.		
Yûsuf 12/36	أعصر خمرا	أعصر عنباً	Muradif kelime	✓		–	Şarap sıktığımı gördüm.	Üzüm sıktığımı gördüm.
Yûsuf 12/76	وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عِلْمٌ	وَفَوْقَ كُلِّ عَالِمٍ عِلْمٌ	Aynı anlamda farklı bir ifade	✓		H'ye göre şâz. Ancak o, bu kıraatin وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عالم şeklinde olduğunu söylemekte dir.		
Yûsuf 12/88	فَأَوْفِرْ لَنَا الْكَيْلَ	وأوفر ركابنا	Muradif kelime	✓		–	Yükümüzü tam yap.	Yükümüzü çok çok yükle

Turkish Studies

Yûsuf 12/96	فلما أن جاء البشير بين يدي العبر	وجاء البشير من بين يدي العبر	Ek ifade	✓		–	Müjdecî geldiğinde ...	Müjdecî kervandan önde geldi.
Yûsuf 12/105	يمشون	يمشون	Muradif kelime	✓		–		
Ra'd 13/42	وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ	وَسَيَعْلَمُ الْكَافِرُونَ	Çoğul ismin farklı kalıbı		✓	–		
İbrahîm 14/7	وإذ تأذن ربكم	وإذ قال ربكم	Bağlama uygun ifade	✓		–	Rabbiniz ilan etti.	Rabbiniz dedi.
İbrahîm 14/9	وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ	وَعَادًا وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ	İfadeyi bir öncekine atfetmem e		✓	–		
İbrahîm 14/46	وَأَن كَانَ مَكْرَهُمْ لَيَرْوِلَّ مِنْهُ الْجِبَالُ	وَأَن كَانَ مَكْرَهُمْ لَيَرْوِلَّ مِنْهُ الْجِبَالُ	Farklı ifade ve ek ifade	✓		H'ye göre şâz	Onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi.	Onların hileleri neredeyse dağları yerinden oynatacaktı.
İsrâ 17/23	وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ	وَوَصَّىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ	Muradif kelime	✓		–		
İsrâ 17/93	مِنَ الْخُرُوفِ	مِنَ ذَهَبٍ	Muradif kelime	✓		–		
Kehf 18/16	وما يعبدون الا الله	وما يعبدون من دون الله	Muradif kelime	✓		–		
Kehf 18/25	وَلْيُتُوا	وَقَالُوا وَلْيُتُوا	Ek ifade	✓		T şâz olduğunu söylemekte dir.	Allah dedi ki: (Mağarada şu kadar) kaldılar	Nüzul dönemindeki YaHûdiler dedi ki: (Mağarada şu kadar) kaldılar
Kehf 18/63	وَمَآ أَنسَانِ بِهِ إِلَّا السَّيِّطَانُ أَنُّ أَدُّكَهُ إِلَّا السَّيِّطَانُ	وَمَآ أَنسَانِ بِهِ أَنْ أَدُّكَهُ إِلَّا السَّيِّطَانُ	Fiilde bab değişimi	✓		–	Hatırlamamı şeytan unutturdu.	Sana hatırlatmayı şeytan unutturdu.
Kehf 18/79	كل سفينة	كل سفينة صالحة	Ek ifade	✓		–	Her gemi	Her sağlam gemi
Kehf 18/80	فَحَشَّ مِنْهَا أَنُّ يُرْهَقَهُمَا	فَحَافَ رَبُّكَ أَنُّ يُرْهَقَهُمَا	Muradif kelime	✓		–		
Tâhâ 20/69	حيث اتى	اين اتى	Muradif kelime	✓		–		

Turkish Studies

Tâhâ 20/97	ظلت عليه عاكفا	ظلت عليه عاكفا لنذبحته ثم	Ek ifade	✓		–	Hz. Musa Samiriye: Tapmakta olduğun (tanrıya bak).	Hz. Musa Samiri'ye: Tapmakta olduğun tanrıya bak biz onu boğazlayacağız. Sonra...
Tâhâ 20/128	كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ	مِنَ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ	Harf değişimi		✓	–		
Hac 22/13	يَدْعُوا لِمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۚ	يَدْعُوا مَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۚ	Harf ekleme		✓	–		
Hac 22/39	أذن للذين يقاتلون	أذن للذين يقاتلون في سبيل الله	Ek ifade	✓		–	Öldürülenlere izin verildi.	Allah yolunda öldürülenlere izin verildi.
Hac 22/46	فَأَنَّهُ لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ	فَأَنَّهُ لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ	Farklı bir zamir		✓	–		
Mü'minûn 23/20	تُنْبِتُ بِالذُّهْنِ	تُخْرِجُ الذُّهْنَ تُخْرِجُ	Muradif kelime	✓		H'ye göre şâz. Ancak تُخْرِجُ değil يُخْرِجُ şeklindedir.		
Mü'minûn 23/35	أَيَعِدُّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَأَنْتُمْ تُخْرِجُونَ ۚ	أَيَعِدُّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَأَنْتُمْ تُخْرِجُونَ ۚ	İfade eksiltme		✓	–		
Nûr 24/27	حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَيَّ أَهْلِيهَا	تَسْتَأْذِنُوا وَحَتَّى تُسَلِّمُوا عَلَيَّ أَهْلِيهَا ۚ	Kelime dizilişinde farklılık ve muradif kelime	✓		H'ye göre şâz. Ancak fiiller cemi muhatab değil cemi gaib'dir.		
Furkân 25/19	فَمَا تَسْتَظِرُّ بِعَوْنِ صَرِّفًا	فَمَا يَسْتَظِرُّ بِعَوْنِ لَكَ صَرِّفًا	Fiil sîgasında farklılık ve ek ifade	✓		S'ye göre لك ifadesi olmaksızın Kâlun, Verş, İbn Kesîr, ed-Dûrî vb tarafından İbn Mes'ûd gibi okunmuştur.	(Başınıza gelecek azabı) savuşturamazsınız	Sana (gelecek azabı) savuşturamazlar.
Şu'arâ 26/20	وأنا من الضالين	وأنا من الجاهلين	Bağlama uygun ifade	✓		H'ye göre şâz	Şaşırılmış biriydim.	Bilgisiz biriydim.

Turkish Studies

Şu'arâ 26/137	إِنَّ هَذَا إِلَّا خَلْقُ الْأُولَىٰ	إِنَّ هَذَا إِلَّا خَلْقُ الْأُولَىٰ	İsim yerine mastar	✓			Öncekilerin geleneğinde n başka bir şey değildir.	Öncekilerin uydurduklar ından başka bir şey değildir.
Şu'arâ 26/166	مَا خَلَقَ لَكُمْ رِزْقًا	مَا أَصْلَحَ لَكُمْ رِزْقًا	Bağlama uygun ifade	✓		H'ye göre şâz	Rabbimizin sizin için yarattığı şey.	Rabbimizin sizin için düzenlediği şey.
Neml 27/49	قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ	تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ	İfade eksiltme	✓		-		
Kasas 28/17	فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ	فَلَا تَجْعَلِي ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ	Bağlama uygun ifade	✓		-	(Söz veriyorum). Mücrimlere arka çıkmayacağı m.	(Allah'ım) beni mücrimlere arka çıkanlardan eyleme.
Ahzâb 33/40 ²¹	وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ	وَلَكِنَّ نَبِيًّا خَتَمَ النَّبِيِّينَ	Kelime dizilişin de farklılık, fiilde bab değişikliği ve muradif kelime	✓		H'ye göre şâz		
Ahzâb 33/50 (1)	اللاتي هاجرن معك	وَاللاتي هاجرن معك	Harf ekleme	✓		-	Halanın, teyzenin, dayının kızlarından hicret edenlerle (evlenmeni helal kıldık).	Halanın, teyzenin, dayının kızlarıyla (evlenmeni helal kıldık). Bir de hicret edenlerle (evlenmeni helal kıldık).
Ahzâb 33/50 (2)	وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنَّ وَهَبْتُ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ	وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً ...وَهَبْتُ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ	Harf eksiltme	✓		H'ye göre şâz		
Sebe' 34/14	مَا لَبِثُوا	فَمَكَّنُوا يَدَ ابْنِ لَهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ حَوْلًا كَامِلًا	Ek ifade	✓		T'ye göre şâz	(Süleyman a.s. yere yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı	Cinler Hz. Süleyman'ın ölümünde sonra bir yıl aşk ve

²¹ İbn Mes'ûd'un bu kıraatı bir araştırmacı tarafından farklı bir bağlamda ele alınmıştır. Bkz. Zeynel Abidin Aydın, (2017). "Siyâk Sibâk Merkezli Bir Analiz Tefsirlerde Ahzâb Suresi (36-40) Âyetleri / An Analysis Based on Siyaq-Sibaq the Verses (36-40) of the Chapter of Al-Ahzab in Tafsir Books", TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- Volume 12/2, p. 39-56 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10039> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY, s.52.

							bilselerdi o küçük düşürücü azap içinde) kalmazlardı	şevkle çalışmayı sürdürdüler.
Fâtır 35/43	وَمَكْرَ السَّيِّئِينَ	وَمَكْرًا سَيِّئًا	Marifelik takısı düşürme	✓		–		
Yâsîn 36/29	صِيحَّة	زَقِيَّة	Farklı lehçe		✓	H'ye göre şâz		
Yâsîn 36/31	أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا	أَلَمْ يَرَوْا مَنْ أَهْلَكْنَا	Harf değişimi	✓		–		
Yâsîn 36/35	وَمَا عَمَلُهُمْ أَيَّدِيهِمْ	وَمَا عَمَلُهُمْ أَيَّدِيهِمْ	Harf ekleme	✓		–		
Sâffât 37/11	أَمَّ مِنْ خَلْقِنَا	أَمَّ مِنْ عَدَدِنَا	Bağlama uygun ifade	✓		T'ye göre Bahru'l-muhit'te şâz olarak geçmektedir		
Sâffât 37/46	بِيضَاء	صَفْرَاء	Kelimeyi başka bir kelimeyle karşılamaya		✓	T'ye göre Bahru'l-muhit'te şâz olarak geçmektedir		
Sâffât 37/64	تَخْرُج	نَابِتَةٌ	Muradif kelime	✓		–		
Sâffât 37/68	كُنْتُمْ إِنْ مَرَجَعْتُمْ لَدَى الْحَيِّ	كُنْتُمْ إِنْ مَرَجَعْتُمْ لَدَى الْحَيِّ	Muradif kelime	✓		–		
Sâffât 37/93	قَرَأَ عَلَيْهِمْ صَرِيًّا بِالْيَمِينِ	قَرَأَ عَلَيْهِمْ صَرِيًّا بِالْيَمِينِ	Muradif kelime	✓		T'ye göre Ferra şâz kabul etmiştir.		
Sâffât 37/102	أَفْعَالٌ مَا تُؤْمَرُ	إِنِّي أَرَى بِالنَّمَامِ أَفْعَالٌ مَأْمُورَةٌ بِهِ	Kelime dizilişinde farklılık ve farklı ifade	✓		T'ye göre Ferra şâz kabul etmiştir.		
Sâffât 37/130	سَلَامٌ عَلَيَّ إِلَّا يَأْسُ	سَلَامٌ عَلَيَّ إِدْرَاسُ	İsim değişikliği	✓		H'ye göre şâz	İlyas'a selam olsun.	İdris'e selam olsun. (İlyas İdris'tir).
Sâd 38/6	وَأَنْطَلِقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ أَمْسُوا وَاصْبِرُوا عَلَىٰ أَلْبَتُّكُمْ	وَأَنْطَلِقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ بِمَشْوَانِ أَنْ اصْبِرُوا عَلَيَّ أَلْبَتُّكُمْ	Emir kipi yerine muzari sığa kullanma	✓		H'ye göre şâz		

Turkish Studies

Sâd 38/39	هَذَا عَطَاؤُنَا فَأَمْسِكْ عَطَاؤُنَا	هَذَا فَاغْتَنُ أَوْ أَمْسِكْ عَطَاؤُنَا	Kelime dizilişinde farklılık	✓		–		
Sâd 38/45	أَوْ لِي الْأَيْدِي	أَوْ لِي الْأَيْدِي	Harf eksiltme		✓	–		
Zümer 39/3	مَا نَعْبُدُهُمْ	قَالُوا مَا نَعْبُدُهُمْ	İfade ekleme	✓		Müddrec kıraat		
Zümer 39/53	إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ حَمِيمًا	إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ حَمِيمًا لِمَن يَشَاءُ	İfade ekleme	✓		–	Allah tüm günahları affeder.	Allah dilediği kimselerin tüm günahlarını affeder.
Mü'min 40/5	يُرْسِلُهُمْ	يُرْسِلُهُمْ	Farklı zamir	✓		–	O kimselerin elçisi.	O ümmetin elçisi.
Fussilet 41/49	لَا يَسْتَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاةِ الْحَمِيرِ	لَا يَسْتَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاةِ الْحَمِيرِ	Harf ekleme		✓	H'ye göre şâz		
Şûrâ 42/1	*عَسَىٰ قَوْمٌ حَم	سَعَىٰ قَوْمٌ حَم*	Harf eksiltme		✓	H'ye göre şâz	Hâ mîm * 'ayn sîn kâf.	Hâ mîm * sîn kâf.
Zuhruf 43/45	وَسئَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مَنْ رُسُلِنَا	وَسئَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ	Bağlama uygun ifade	✓		a) S'ye göre <u>سئَلُ</u> kısmını İbn Kesîr, Kisâi vb. İbn Mes'ûd gibi okumuşlardır. b) T'ye göre bu kıraat şâzdır.	Senden önce gönderdiğim iz elçilerimize sor.	Senden önce kitap okuyanlara sor.
Zuhruf 43/75	وَهُمْ فِيهَا مُتَّبِلُونَ	وَهُمْ فِيهَا مُتَّبِلُونَ	Farklı zamir	✓		–	Azaptan kurtuluş hususunda ümit kesmişlerdir	Cehennemden kurtuluş hususunda ümit kesmişlerdir
Ahkâf 46/33	أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يُعْجِبْ خَلْقَهُمْ بِقَادِرٍ	أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يُعْجِبْ بِخَلْقِهِمْ قَادِرٌ	Harf eksiltme		✓	–		
Muhammed 47/20	فإذا أنزلت سورة محكمة	فإذا أنزلت سورة محدثة	Bağlama uygun ifade	✓		T'ye göre bu kıraat şâzdır.	Hükmü açık bir sûre indirildiğinde	Yeni bir sûre indirildiğinde
Hucurât 49/6	فَتَبَيَّنُوا	فَتَبَيَّنُوا	Bağlama uygun ifade	✓		S'ye göre Halef, Hallad, Kisâi vb. böyle	Araştırın.	Titiz davranın.

Turkish Studies

						okumuştur. Kıraatı aşere içindedir.		
Kâf 50/19	وَجِئْتُمْ بِالسَّكْرَةِ الْمُبْتَدَأِ	وَجِئْتُمْ بِالسَّكْرَةِ الْمُبْتَدَأِ	Kelime dizilişinde farklılık	✓		H'ye göre böyle bir okuyuş Ebu Bekir'e aittir. İbn Mes'ûd ise سَكْرَاتٍ şeklinde çoğul okumuştur.	Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir.	Hakkın sarhoşluğu ölümle gelir.
Zâriyât 51/40	فَأَخَذْنَا مِنْهُمُ الْفِتْنَةَ	فَأَخَذْنَا مِنْهُمُ الْفِتْنَةَ	Farklı zamir		✓	H'ye göre şâz		
Necm 53/12	أَفْتَمَرْتَهُمْ	أَفْتَمَرْتَهُمْ	Fülde bab değişimi	✓		H'ye göre şâz		
Necm 53/51	وَتَمُودًا إِسْرَافِيًّا	وَتَمُودًا إِسْرَافِيًّا	Harf eksiltme		✓	–		
Kamer 54/7	خَشَعْنَا أَبْصَارَهُمْ	خَاشِعَةً أَبْصَارَهُمْ	Çoğul isim yerine tekil isim		✓	H'ye göre şâz		
Rahmân 55/27	وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ	وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ	Merfu ifade yerine mecruru		✓	–		
Rahmân 55/43	هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُخْرَمُونَ	هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكْفَرُونَ	İfade ekleme, eksiltme, kalıp değişimi	✓		H'ye göre şâz	Bu, mücrimlerin yalanladığı cehennemdir.	Bu, siz ikinizin yalanladığı cehennemdir. Oraya yaslanacak, orada ölmeyeceksiniz, (rahat) yaşamayacaksınız da.
Vâkı'a 56/16	مُتَقَابِلِينَ	نَاعِمِينَ	Bağlama uygun ifade	✓		T'ye göre bu kıraat şâzdır.	(Cennette) karşılıklı olarak (oturacaklardır).	(Cennette) nimetler içerisinde (oturacaklardır).
Hadîd 57/29	لَا يَلْمِزُكَ	لِكَيْ يَعْلَمَ	Harf değiştirmeye	✓		H'ye göre şâz	Lafız olarak “bilmemeleri için” manasındır ancak “bilsinler diye” manası verilmiştir.	Bilsin diye

Turkish Studies

Mücâdele 58/1	مُجَادِلِكَ	مُجَاوِرِكَ	Muradif kelime	✓		H'ye göre şâz		
Haşr 59/17	فَكَانَ عَاقِبَتَهُمْ فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا	فَكَانَ عَاقِبَتَهُمْ فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا	Mensub olarak gelen kelimeyi merfu getirme ve kelime dizilişinde farklılık		✓	H bu kıraati A'meş'e atfetmiş ve şâz kabul etmiştir.		
Saff 61/11	تُؤْمِنُونَ	أُمِنُوا	Muzari sığa yerine emir kipi kullanma	✓		T'ye göre Ferra şâz kabul etmiştir.	İman ediyorsunuz.	İman edin.
Cum'a 62/9	فَاسْعُوا	فَامضُوا	Bağlama uygun ifade	✓		H'ye göre şâz		
Nuh 71/1	إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ	إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْذِرْ قَوْمَكَ	İfade eksiltme	✓		-		
Müdde ssir 74/6	وَلَا تَمُنَّ بِمَن تَشْتَكُونَ	وَلَا تَمُنَّ أَنْ تَشْتَكُونَ	İfade eksiltme	✓		H'ye göre şâz		
Kiyâm e 75/9	وَجَمْعُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ	وَجَمْعُ بَيْنَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ	İfade ekleme	✓		-		
İnsan 76/14	وَدَانِيَةَ	وَدَانِيَا	Müennes isim yerine müzekker isim	✓		-		
İnsan 76/30	وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ	وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا مَا يَشَاءُ اللَّهُ	Harf değişimi, mazi sığa yerine muzari sığa	✓		H'ye göre şâzdır. Ancak bu kıraat بِشَاءُونَ إِلَّا أَنْ مَا يَشَاءُ اللَّهُ		
Tekvîr 81/11	كَشَطَتْ	قَشَطَتْ	Yakın mahrecli harf		✓	H'ye göre şâz		
İnşikâk 84/19	لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ	لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ	Cem'i muhatabı müfred muhataba çevirme	✓				

Duhâ 93/8	و وجدك عائلا فأغى	و وجدك عليها فأوى	Muradif kelime ve farklı ifade	✓		H'ye göre şâz. Ancak bu eserde bu kıraat وجدك غريماو فأغى şeklinde yer almaktadır.	Seni fakir buldu da zengin kıldı.	Seni fakir buldu da barındırdı.
Duhâ 93/9	فلا تقهر	فلا تكهر	Yakın mahrecli harf		✓	H'ye göre şâz		
İnşirâh 94/2	ووضعنا عنك وزرك	وحللنا عنك وقرك	Muradif kelime	✓		T'ye göre Ferra şâz kabul etmiştir.		
Beyyin e 98/5	دِينُ الْقِيَمَةِ	الدين الْقِيَمَةِ	Marifelik takısı ekleme	✓		Not: H دِينُ الْقِيَمَةِ kıraatini İbn Mes'ûd الدين الْقِيَمَةِ kıraati İbn Mes'ûd'a 'yi ise mushaftaki kıraat olarak kabul etmiştir. Yani kıraatlerin yerlerini değiştirmiştir . Böylece mushaftaki kıraati İbn Mes'ûd'a nisbet ederek şâz olarak vermiştir.		
Zilzâl 99/4	تُحَدَّثُ	تُنَبِّئُ	Muradif kelime	✓		-		
Âdiyât 100/9	إذا بعثر	إذا بخر	Yakın mahrecli harf		✓	H'ye göre şâz		
Hümez e 104/9	فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ	بِعَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ	Farklı harfi cer kullanma	✓		T'ye göre şâz		

Turkish Studies

Copyright of Electronic Turkish Studies is the property of Electronic Turkish Studies and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.